

Najčastejšie problémy pri implementácii environmentálnych manažérskych systémov

K. Oravská, J. Lazúrová: Most Frequent Problems in the Implementation of Environmental Management Systems. Život. Prostr., Vol. 42, No. 3, p. 138 – 140, 2008.

The most frequent shortcomings appearing in the implementation of environmental management systems are the audit summarizations from different organizations according to single chapters of the standard of ISO 14 001 from 2004. They appear especially in planning, specification of responsibility and authority of the management representatives, their environmental education, internal and external communication, documentation as well as control of observance of legislative requirements.

Problematika životného prostredia je v súčasnosti veľmi aktuálna, dotýka sa všetkých oblastí nášho života. Denne sme svedkami absolútneho nezájmu verejnosti o tieto závažné problémy. Nemyslíme na budúcnosť a na dopady nášho konania práve voči životnému prostrediu.

Spoločnosti, ktoré realizujú svoje aktivity, či už vo sfére poskytovania služieb alebo vo výrobnnej oblasti, si ešte neuvedomujú dôležitosť poznania základných legislatívnych požiadaviek. Environmentálna legislatíva je veľmi rozsiahla, ale prístup majiteľov a vedenia spoločností k ochrane životného prostredia nie je vždy zodpovedný. Je to často kvôli určitým finančným prostriedkom, ktoré treba vložiť do tejto oblasti. Niekedy by stačilo, keby vo firmách boli kvalitne vyškolení pracovníci, ktorí by dokázali zvládnuť náročnosť legislatívy.

Mnohé problémy sa v súčasnosti snažia spoločnosti riešiť zavedením a udržiavaním takého systému, ktorý by vrcholovému manažmentu poskytol objektívny dôkaz o tom, že procesy, ktoré majú vplyv na životné prostredie, sa riadia, monitorujú a vyhodnocujú. Jednou z možností je implementovať požiadavky normy ISO 14 001 z r. 2004 – *Systém environmentálneho manažérstva – Požiadavky s pokynmi na použitie*. Norma je univerzálna, to znamená, že ju vedľa využitia organizácie rôznych typov a veľkostí. Je to aj určité zavedenie „poriadku“ v spoločnosti a dodržiavanie príslušných smerníc, resp. predpisov.

V úvode normy ISO 14 001 z r. 2004 sa konštatuje, že ak organizácia pripraví a implementuje požiadavky normy pomocou environmentálnej politiky a dlhodobých cieľov, vie identifikovať právne požiadavky

a informácie o významných environmentálnych aspektoch. Systém environmentálneho manažérstva môže napomôcť organizáciám, aby na dosiahnutie dlhodobých environmentálnych cieľov použili najlepšie dostupné technológie.

Príprava na certifikáciu podľa ISO 14 001 z r. 2004

Na slovenskom trhu pôsobí niekoľko certifikačných spoločností, ktoré poskytujú služby v oblasti certifikácie podľa normy ISO 14 001 z r. 2004. Je na objednávateľovi certifikačného auditu, pre ktorú spoločnosť sa rozhodne. Po dlhoročných skúsenostiach je to však vždy slovenská „špecialita“, vybrať si podľa ceny, a nie podľa schopnosti poskytovateľov služieb.

Spoločnosti, ktoré si objednávajú vykonanie auditu, si často neuvedomujú, že audítori majú prísť do pripravenej firmy, ktorá má za sebou analýzu požiadaviek normy, preskúmania zhody s legislatívou a zabehnuté interné audity, ktoré mali pred samotnou certifikáciou poukázať na nedostatky. Ak spoločnosť nemá dostatok kvalifikovaného personálu v oblasti životného prostredia a znalostí z predmetnej legislatívy, je vhodné, ak sa obráti na poradenskú organizáciu, ktorá určí harmonogram postupnej implementácie systému environmentálneho manažérstva. Táto prvotná etapa je zvyčajne najnáročnejšia a vyžaduje si zapojenie všetkých úrovní riadenia spoločnosti. Samozrejme, vždy treba prihliadnuť na činnosť a veľkosť organizácie.

Po implementácii požiadaviek normy, vyhodnotenie právnych a iných požiadaviek, ktoré má za úlohu

manažment, po vykonaní interných auditov, môže spoločnosť požiadať certifikačný orgán o audit.

Po vstupných informáciách, ktoré musí certifikačný orgán posúdiť, možno prikrčiť k samotnej certifikácii, ktorá pozostáva z preskúmania dokumentácie, auditu (audit 1. a 2. stupňa), vypracovania správ z oboch auditov a odovzdania správy auditovanému subjektu, čím je audit ukončený. Certifikát sa vystaví na základe kladného výsledku auditu.

Najčastejšie sa vyskytujúce nedostatky z pohľadu certifikačného orgánu

V nasledujúcich riadkoch sú zhrnuté najčastejšie nedostatky z pohľadu certifikačného orgánu, pričom nie je podstatné, o aké spoločnosti ide z hľadiska veľkosti či charakteru podnikania.

Nedostatky, ktoré uvádzame, sú zhrnutím poznatkov z auditov rôznych typov organizácií a sú usporiadané podľa jednotlivých kapitol normy ISO 14 001 z r. 2004.

• Všeobecné požiadavky

V organizáciách, ktoré majú vybudovaný a implementovaný systém manažérstva kvality podľa ISO 9 001 z r. 2000, sa veľmi často pripojí systém environmentálneho manažérstva k tomuto systému, pričom sa spoločnosti orientujú len na normu ISO 9 001 z r. 2000. Požiadavky ISO 14 001 z r. 2004 sa bez dôkladnejšej analýzy len doplnia.

Je snaha vytvoriť „environmentálnu príručku“, pričom ISO 14 001 takýto dokument nepožaduje. Ak už ho v organizácii vytvorili, chýbajú prepojenia na normu ISO 14 001 z r. 2004.

• Environmentálna politika

Environmentálna politika je často všeobecná a nie vždy je primeraná environmentálnym vplyvom jednotlivých činností, výrobkov, prípadne poskytovaných služieb. Nedáva podklady na dlhodobé a krátkodobé environmentálne ciele, nie je podchytená prevencia znečisťovania, nie je jasne deklarovaný záväzok dodržiavať príslušné právne a iné predpisy, ktoré sa vzťahujú na identifikované environmentálne aspekty.

Organizácie pracujúce v rámci subdodávok nie sú oboznámené s prijatou environmentálnou politikou a správanie týchto organizácií nezodpovedá základným zásadám starostlivosti o životné prostredie.

• Plánovanie

– *Environmentálne aspekty.* Požiadavkou normy ISO 14 001 z r. 2004 je vypracovať postup identifikácie environmentálnych aspektov. V organizáciách je

tento postup niekedy príliš komplikovaný, neprehľadný, nie sú zohľadnené všetky oblasti, ktorých sa dotýka činnosť spoločnosti, najmä z aspektu ochrany pôdy, vody, ovzdušia a riešenia odpadov. Spoločnosti často zabúdajú na hodnotenie environmentálnych vplyvov nielen z hľadiska bežnej prevádzky, ale chýbajú hodnotenia pri mimoriadnych stavoch, resp. havarijných situáciách.

- *Právne a iné požiadavky.* Norma ISO 14 001 z r. 2004 vyžaduje vypracovať postup na identifikáciu a prístup k príslušným právnym požiadavkám. Často je táto požiadavka ponechaná na zodpovednosti jednotlivých útvarov. V spoločnostiach neustále pretrvávajú nedostatky odborne spôsobilých pracovníkov v oblasti environmentálnej legislatívy, ktorí by dokázali zabezpečiť aplikáciu požiadaviek legislatívy do praxe. Nie vždy je jednoznačný proces predvídania a prípravy na nové, alebo zmenené požiadavky legislatívy, aby sa mohli prijať potrebné opatrenia.
- *Dlhodobé ciele, krátkodobé ciele a program (programy).* V mnohých spoločnostiach chýbajú na dosiahnutie stanovených cieľov príslušné programy, ktoré definujú zdroje, zodpovednosti, cieľové hodnoty, prostriedky a termíny plnenia. Ciele sú často nejednoznačné a programy nie sú určené pre všetky úrovne riadenia. Dôležitým nástrojom na monitorovanie sústavného zlepšovania sú ukazovatele environmentálneho správania organizácie.

• Implementácia a prevádzkovanie

- *Zdroje, roly, zodpovednosti a právomoci.* Predstavitel' manažmentu nemá dostatočne určené zodpovednosti a právomoci. Zamestnanci príslušných prevádzok nie sú dostatočne, resp. vôbec oboznámení s environmentálnymi aspektmi ich činnosti.
- *Spôsobilosť, príprava pracovníkov a povedomie.* Pracovníci, ktorí svojou činnosťou významne ovplyvňujú jednotlivé zložky životného prostredia, nie sú dostatočne kompetentní na výkon svojich činností. Základom kompetencie je príslušné vzdelanie, školenie, zručnosti, resp. skúsenosti. Plány vzdelávania nie sú priebežne aktualizované a chýbajú v nich informácie o interných vzdelávacích aktivitách. Požiadavky z hľadiska ochrany životného prostredia nie sú pre jednotlivé pracovné funkcie jednoznačne určené.
- *Komunikácia.* V spoločnostiach často neexistuje postup na prijímanie, zdokumentovanie a reagovanie na relevantnú komunikáciu zainteresovaných strán. Postup má obsahovať aj komunikáciu so štátnymi orgánmi, ktorá sa týka havarijného plánovania a ďalších dôležitých záležitostí. Metódy internej a externej komunikácie nie sú jednoznačné. Pri internej môže metóda zahŕňať pravidelné, resp. operatívne pracovné stretnutia, informačné tabu-

le, podnikové noviny, intranet. Metóda externej komunikácie môže obsahovať výročné správy, webové stránky spoločnosti, reklamné materiály a pod. Pri externej komunikácii musí byť jednoznačne určená metóda postupu i zodpovednosť za poskytovanie informácií o stave životného prostredia v spoločnosti.

- **Dokumentácia.** Dokumentácia nie je dostatočne podrobne opísaná vzhľadom na systém environmentálneho manažérstva, t. j. chýba odkaz na súvisiace dokumenty. Pri vytváraní dokumentácie sa nezohľadňujú vplyvy jednotlivých činností na životné prostredie, právne a iné požiadavky a zabezpečenie kontroly činností.
- **Riadenie dokumentov.** Často je vytvorený zložitý systém riadenia dokumentov, ktorý prevyšuje nad efektívnou implementáciou systému environmentálneho manažérstva.
- **Riadenie prevádzkových činností.** Chýba zdokumentovaný postup pre tie prevádzkové činnosti, ktoré súvisia s významnými environmentálnymi aspektmi identifikovanými organizáciou a môžu viesť k odchýlkam od environmentálnej politiky a od dlhodobých a krátkodobých cieľov. Nie sú určené postupy riadenia pri mimoriadnych stavoch. V spoločnostiach, kde pôsobia dodávateľské organizácie, často chýbajú postupy riadenia ich environmentálnych aspektov a vplyvov – tzv. nepriamych environmentálnych aspektov.
- **Havarijná pripravenosť a reakcia.** Chýba postup identifikácie potenciálnych havarijných situácií a nehôd, ktoré môžu mať environmentálny vplyv, a hlavne ako bude organizácia na takúto situáciu reagovať. Pravidelne sa neskúmajú postupy havarijnej pripravenosti a reakcie, najmä po výskyte nehôd alebo havarijných situácií. U pracovníkov prvého kontaktu je častá neznalosť záchranných opatrení a postupných činností. Informácie a školenia pracovníkov sú formálne.

• **Kontrolovanie**

- **Monitorovanie a meranie.** Zo strany prevádzkovateľov sa nevenuje dostatočná pozornosť podmienkam povolení a rozhodnutí orgánov štátnej správy.
- **Hodnotenie dodržiavania požiadaviek.** Nie vždy sú stanovené postupy periodického hodnotenia dodržiavania príslušných legislatívnych požiadaviek. Z takýchto preskúmaní sa musia uchovávať záznamy a musia byť súčasťou pravidelných hodnotení manažmentom.
- **Nezhoda, nápravná činnosť a preventívna činnosť.** Nie vždy je jednoznačný postup riešenia nezhody, vykonania jej nápravy a zabezpečenia preventívnych opatrení. Dôraz sa kladie na riešenie následku, pričom sa zanedbáva príčina. Zaznamenávajú sa len

zistenia z interných auditov, formulár na popisanie nezhody je komplikovaný a neplní požadovaný efekt. Tieto formuláre sa vyplňajú formálne, často s úmyslom predložiť audítorovi z certifikačnej spoločnosti riešenie nezhody. Vždy sa zabúda na zásadu, že systém má slúžiť organizácii, audítor je len nezávislý „overovateľ“ skutočností.

- **Riadenie záznamov.** Na miestach, kde by mali byť relevantné záznamy o vykonaných skutočnostiach, tieto záznamy buď chýbajú, nie sú úplné, alebo sú nečitateľné, alebo nie sú použiteľné na prípadnú ďalšiu analýzu. Absencia záznamov súvisí s príslušnými úradnými rozhodnutiami a povoleniami, nakoľko práve v nich je často uvedená požiadavka viesť určitý prevádzkový záznam.
- **Interný audit.** Interné audity sa robia veľmi formálne. Je to často zapríčinené aj tým, že vybraní interní audítori nie sú dostatočne kompetentní na výkon interného auditu (napr. chýba im znalosť environmentálnej legislatívy). Sú to často ľudia, ktorí nemajú prirodzenú autoritu, vedomosti a zručnosti. Vrcholový manažment spoločností často nepovažuje interný audit za jeden z nástrojov riadenia a zlepšovania a nevenuje im patričnú pozornosť. Kritériá (podklady) k jednotlivým auditom sú často nejednoznačné, pričom práve preverenie dokumentácie pri interných auditoch poukáže na mnohé nedostatky. Pri identifikácii nezhody sa vyžaduje, aby požiadavku pre nápravu naformuloval interný audítor. Audítor nezhodu identifikuje, ale požiadavku na nápravu a preventívnu činnosť musí zabezpečiť preverovaný útvar.

• **Preskúvanie manažmentom**

Preskúvanie nie vždy zohľadňuje požiadavky normy ISO 14 001 z r. 2004. Z preskúmania často nie je jednoznačné, či sa prehodnotili dokumenty typu: environmentálna politika, dlhodobé ciele a programy. Prijaté úlohy často nekorešponujú so stanovenými cieľmi, chýbajú návrhy na zlepšenie slabých stránok systému i výsledky z hodnotenia dodržiavania právnych a iných požiadaviek, ktoré sa organizácia zaviazala plniť.

Uviedli sme len niektoré nedostatky, ktoré sa pri auditoch najčastejšie vyskytujú. Zároveň si všetci musíme uvedomiť, že problematika životného prostredia nie je len úlohou určitých organizácií, spoločností, ktoré vo vzťahu k orgánom štátnej správy majú isté povinnosti, ale začína to byť čoraz viac problémom aj nás všetkých.

Ing. Katarína Oravská, katarina.oravska@sgs.com,
Ing. Jolana Lazúrová, jolana.lazurova@sgs.com
SGS Slovakia, spol. s r. o., Kysucká 14, 040 01 Košice